



Hoe ziet de Vlaamse veeverbetering eruit? In een serie artikelen maakt Veeteelt een tocht langs de Belgische provincies. Oost-Vlaanderen, de bakermat van het witrode ras, staat centraal in het eerste deel.



**H**et fokkerijverleden in de provincie Oost-Vlaanderen gaat terug tot eind negentiende eeuw, toen onder impuls van priester Hector Van der Schueren de basis werd gelegd voor de rundveeverbetering. Toen werden voor het eerst in de Belgische rundveegechiedenis alle afzonderlijke initiatieven inzake veeverbetering samengebundeld in de Bond van Veekweeksyndicaten. Inmiddels kent de provincie Oost-Vlaanderen reeds meer dan 100 jaar een georganiseerde structuur inzake fokkerij. Tegenwoordig biedt de provincie ook onderdak aan het foktechnische middelpunt in Vlaanderen: de Vlaamse Rundveeteelt Vereniging, gevestigd in Oosterzele.

### Witroodfokkerij ten top

Onder de toenmalige negen Belgische provincies had Oost-Vlaanderen in de periode vóór 1914 het grootste aantal runderen. Zo waren in 1913 in totaal 308.000 runderen geregistreerd. De Eerste Wereldoorlog bracht de populatie echter veel schade toe, met als gevolg dat daarna de populatie meer dan gehalveerd was tot 148.000, zodat de volledige fokkerij opnieuw moest worden opgebouwd. 'Om de fokkerij enigszins te stimuleren werd in 1947 door het ministerie de nieuwe consulent dr. Raoul Buraye aangesteld, die instond voor de veeverbetering en de oprichting van diverse verenigingen', vertelt Adelijn De Geeter (60), de huidige ondervoorzitter bij VRV. 'Al sedert 1921 had de regering een plan uitgewerkt waarbij het Oost-Vlaamse witrode ras werd afgezonderd van de dieren uit de West-Vlaamse zandstreek en de Antwerpse Kempen. De inbreng van andere rassen vertroebelde namelijk de fokkerij

### Oost-Vlaanderen in cijfers

Melkkoeien in 2000: 86.748  
Totaal aantal leden: 1745  
Melkcontrolekoeien in 2001: 48.464  
Aantal leden melkcontrole: 1200  
Aantal leden vleesvee: 1544

Gemiddelde 305-dagenproductie 2001:  
39 305 6624 4,22 3,36  
Hoogste bedrijf 2001:  
Paul De Backer, Waarschoot  
45 3.11 350 12849 3,84 3,33 922  
Hoogste producente 2001:  
Mientje (v. Mascot), Paul De Backer, Waarschoot  
4.10 452 22.245 3,84 3,13 1552  
Hoogstgepunte koe:  
Silbra (v. Lee), 91 punten van Ivan Van Waes, Zaffelaere

bij de witroden.' De overheid wilde hierdoor bovendien het ras helpen zijn weg te vinden door een periode dat het gesteigerd werd door ziekten zoals mond- en klauwzeer. Om de selectie enigszins te bevorderen, bestond een soort stamboekwerking en werd het KI-centrum te Zomergem opgericht. Deze beide structuren groeiden in korte tijd uit op zeer brede basis. In 1957 telde de stamboekorganisatie 5300 leden, bijna een zesde van de veehouders was dus bij het stamboek aangesloten. Samen hadden zij 18.000 vrouwelijke en 13.000 jonge dieren, of in totaal ongeveer 15 procent van al het vee uit de Oost-Vlaamse zand- en zandleemstreek onder hun hoede. Daarnaast omvatte het stamboek nog 810 stieren, die ongeveer 90.000



Het KI-centrum te Zomergem in de bloeiperiode van het witrood

stuks vee bevruchtten. Ook het KI-centrum groeide door de komst van een nieuwe techniek midden jaren zestig: het toepassen van diepvriessperma. Ondertussen werden veehouders aangespoord om hun veestapel onder melkcontrole te plaatsen. Met succes, want in zeven jaar tijd verdubbelde het aantal melkcontrolebedrijven. Bij deelname konden ze bovendien hun kalveren gratis laten registreren. Deze structuren bleven allemaal onder die verschillende vormen bestaan tot 1972. Op dat moment fuseerden de veeteeltverenigingen (de veekweeksyndicaten, de veebonden en de KI-vereniging) tot een Provinciale Vereniging van Kwekers en Houders van Rundvee. Zo kwamen alle organisaties in verband met

### De Oost-Vlaamse witroden

Een van de typische dubbeldoelrassen die vandaag de dag nog in Vlaanderen worden teruggevonden, is het Oost-Vlaamse witrode ras. De oudste beschrijvingen van deze dubbeldoelkoeien dateren uit 1772, toen de witroden in grote aantallen werden aangetroffen in de zuidelijk gelegen Dendervallei. Enkele boerderijen in die streek waren in die tijd zelfs uitsluitend met dergelijke dieren bevolkt. De homogeniteit van de veestapels op de bedrijven uit deze streek was toen vaak in schril contrast met de toestand in de rest van de provincie. In de loop van de negentiende eeuw verbeterden de veehouders het ras met diverse importen en zo breidde het ras zich geleidelijk uit over de rest van de provincie. Over de herkomst van de witroden is men het echter nooit helemaal eens geworden. Aan de hand van bloedgroepenonderzoek werd in het verleden een duidelijk verband met het Ayrshireras aangetoond. Op het Internationaal Veeteeltcongres te Gent in 1913 deelden Engelse wetenschappers zelfs mee dat algemeen aanvaard wordt dat de Ayrshires hun oorsprong vinden in het zogenaamde 'Dutch cattle'. Zo zouden halverwege de 17e eeuw enkele witroden overgebracht zijn naar Engeland. Naast een nauwe verwantschap met de Ayrshires toonde bloedonderzoek ook een verband aan met het wit-



De volmaakte Lena 1768, kampioene te Brussel in 1914

blauwdubbeldoelras dat vooral in de provincie Brabant terug te vinden is. Toch is tot op heden nog steeds geen eenduidige conclusie geformuleerd. In het begin van de 20e eeuw floreerde het witrode ras op de nationale keuringen. Op de nationale kampioenschappen te Brussel kaapten ze meer dan driekwart van de prijzen weg. Zo kreeg de koe Lena 1768 van Ivo De Craene uit Kluizen in 1914 de titel 'Volmaakste koe der tentoonstelling'. Later brachten de beide wereldoorlogen het ras

veel schade toe. De Eerste Wereldoorlog zorgde zelfs voor een halvering van de populatie, zodat nadien alles opnieuw vanaf nul heropgebouwd moest worden. In de naoorlogse jaren ontwikkelde de witrode koe zich tot een ruim bemeten en wel bespierde koe. Zo hechtten veehouders tot ongeveer 1970 vooral belang aan hoogtemaat en bespiering. Met de komst van het mechanische melksysteem hechtten veehouders langzamerhand meer belang aan de uierkenmerken, zodat de witroden evolueerden tot de Red Holsteins.

fokkerij en registratie terecht in één vereniging in Sint-Amandsberg.

### Floerende fokkerij

Het opvallendst in deze provincie was dat er slechts één ras te selecteren was, namelijk het witrode ras. De bloeiende fokkerij met dit ras zorgde in die tijd voor

een verspreiding van de witroden over de hele provincie. Alleen in het Noorden kwamen via Nederland een paar zwartbonten binnen aangezien de fokkerij daar iets verder was gevorderd.

Door de jaren heen werd de druk op het witrode ras steeds groter. 'De snel wijzigende werkomstandigheden op de be-

drijven met onder andere de massale omschakeling naar machinaal melken lagen aan de basis van de beslissing van het stamboek om een inkruisingsproef door te voeren in 1976', geeft Christiaan Van Hyfte, de voormalig secretaris van het Witroodstamboek, aan. 'Men beoogde hiermee een snellere vooruitgang inzake gebruikskennmerken die tot op dat moment te weinig aandacht hadden gekregen bij de fokkerij binnen het witrode ras.' Vooral kenmerken zoals uierkwiteit verdienden de aandacht. 'Bij deze inkruisingsproef werd gebruikgemaakt van Ayrshire en van Holstein Friesian.' Het was de bedoeling om enkele kruisingsproducten te kunnen inschakelen in het testprogramma. Met de eerste resulta-

Witroodras vindt oorsprong in Oost -Vlaanderen

# Vlaamse veeverbetering

## Walter en Christiane Morthier: 'Na twaalf jaar stilaan in het ritme van Red Holstein'

Diverse trofeeën en foto's kleuren de wand in huize Morthier en doen herinneren aan de talloze overwinningen en de deelname van hun koeien aan verscheidene keuringen. Meer dan vijftig jaar terug gaat het fokkerijverleden op dit landbouwbedrijf, dat sinds 1982 in handen is van Walter (45) en Christiane (43) Morthier. Toch is dit bedrijf in het Oost-Vlaamse Bellem in een tijdspanne van twintig jaar van omvang sterk veranderd: de veestapel verdubbelde er tot het huidige totaal van 220 dieren en het areaal groeide uit tot 56 hectare.

De melkveehouderijtak op het vader-zoonbedrijf die in 1982 bestond uit een 40-koppige witrode veestapel met een productie van 4260 kg melk, is intussen uitgegroeid tot 55 roodbonten die samen instaan voor een 305-dagenproductie van 8236 kg melk met 4,66% vet en 3,57% eiwit. 'Eigenlijk is het vreemd als je nadenkt over de evolutie van ons bedrijf: vroeger werkten mijn ouders met twee keer zoveel mensen aan half zoveel dieren. Dat lijkt me nu haast niet meer denkbaar', merkt Morthier op.

Gelijk met de groei van het bedrijf werd het ook in de fokkerij over een geheel andere boeg gegooid: de witroden werden ingekruist met Red Holsteins. Toch werd de oude fokkerijvisie niet volledig aan de kant gezet, want ook nu nog zijn het vooral exterieurvererfers die de meeste kansen krijgen op het bedrijf. Zo zet Morthier stieren als Stadel, Jerom en Faber veelvuldig in. 'Het is niet de bedoeling om plantjes te kweken. Geef ons maar zware en sterke koeien, echte werk-koeien', getuigt Morthier. Daarnaast gebruikt hij ook vaak proefstieren. 'Dat zijn we al langer gewoon vanuit het fokprogramma van het witrode ras. Daar werden altijd veelvuldig proefstieren ingezet.'

De jarenlange fokkerij met hun witroden leverde de familie Morthier over de jaren heen diver-



Walter en Christiane Morthier: 'Geef ons maar zware en sterke koeien in plaats van luxe-paardjes'

se keuringssuccessen op, zowel op nationaal als op provinciaal niveau. De grootste overwinningen dateren uit begin jaren negentig toen ze met twee van hun koeien, Diane (v. Safran) en Fikara (v. Upos), respectievelijk in 1990 en 1992 de nationale titel wisten binnen te halen. 'Die nationale titels waren de kroon op mijn werk', klinkt het bij Morthier met heimwee in de stem.

De keuringssuccessen en de hoge producties van hun witroden zorgden voor grote belangstelling voor fokstieren van hun bedrijf. Zo leverde de familie Morthier jarenlang stieren aan de zogenaamde veebonden of stierenhoudertijen. 'Vroeger verkochten we soms zelfs tot tien stieren per jaar', vertelt Morthier. 'Om vernieuwing in de bloedlijnen te brengen en de diversiteit in onze veestapel te bewaren, kreeg KI de voorkeur op de natuurlijke dekdiesten van onze streek. Dat moest ook om een blijvende afzet van fokvee te garanderen.' Door de afschaffing van de provinciale manifestaties verminderde de verkoop van fokmateriaal geleidelijk zodat deze extra bron van inkomsten langzamerhand verdween.

Met enige trots vertelt Morthier over zijn laatste keuringsdeelname op Agriflanders. Een van zijn twee deelnemers was Bevnickdochter Romelda, met een genetische waarde van 208 de hoogste roodbonte indexkoe op de keuring.

Het steeds nauwer worden van de bloedvoering binnen het ras vormde uiteindelijk een van de belangrijkste redenen die Morthier begin jaren negentig aanzette tot inkruising van zijn witroden met Red Holstein. 'Vooral de betere uiers en de hogere productie van de roodbonten maakten indruk. Bovendien leidden de veranderende mestwetgeving en de premieregeling tot een drang naar meer melk. De keuze was dus vrij snel gemaakt. Intussen zijn we twaalf jaar bezig en pas nu raken we stilaan in het ritme van de Red-Holsteinfokkerij.' Hun kampioenskoe Diane was uiteindelijk de eerste koe op het bedrijf die gepaard werd met een roodbonte stier.

Om de overgang van witrood naar Red Holstein in zekere mate te bespoedigen kocht Morthier in die tijd ook af en toe een roodbonte vaars aan. Een van de eerste aankopen was Alpenrexdochter Halia, vandaag zowat de belangrijkste stammoeder op het bedrijf. Zo keerde de verhouding binnen de veestapel helemaal om: in plaats van één Red Holstein is er tegenwoordig nog slechts één witrode koe aanwezig. De laatste telg uit dat witrode verleden is Dimitridochter Jeska. Ook zij wist de belangstelling naar zich toe te trekken: een Australische zakenman kocht een aantal jaren terug zeven embryo's uit deze koe om in Australië een eigen fokprogramma op te zetten met witroden. Voor de familie Morthier leverde de fokkerij met de inmiddels twaalfjarige nog geen zuiver witroodvaarskalf op. 'Nu is ze opnieuw drachtig van een witrode stier. Hopelijk geeft ze dit keer wel een vrouwelijk kalf, anders koop ik zelf een witrode vaars, want één witrode moet er toch altijd blijven.'

Diane (v. Safran), nationale kampioene 1990



Romelda (v. Bevnick), 86 pnt. Prod.: 2.06 305 9428 4,52 3,57 LW 124



## De jarenlange invloed van Prins

De sterke uitdunning van de witrode populatie tijdens de oorlogen zorgde voor een vernauwing van de bloedlijnen en een achteruitgang van de genetica. Daardoor werden de toenmalige stieren vaak breed ingezet. Zo verging het ook de stier Prins, geboren op 1 augustus 1947 op het bedrijf van Camiel De Bie uit Zegelsem, die het ras een flink stuk vooruit hielp na de oorlog. Vooral op productiekenmerken en beveelsheid scoorde hij sterk. Geen enkele andere stier wist de ingrijpende invloed van Prins op de witrodfokkerij te evenaren. Toch was er een keerzijde aan de medaille. Omwille van zijn bulldog-factor waren vele tientallen jaren later de gevolgen van de Prinsfokkerij nog steeds merkbaar. Ook in de jaren tachtig doken nog vaak stieren op, soms tot drie afstammelingen van Prins per jaar, die drager bleken te zijn van de erfelijke aandoening.

Een van die verre nakomelingen was de fokstier Safran, die door witrodfokkers vandaag nog steeds wordt gezien als de beste fokstier binnen het witrode ras. Safran behoorde tot de typische dubbeldoelstieren. Zijn dochters waren sterk beveeld en zeer goed ontwikkeld. Ook op het vlak van productievererving



Dimitri, oudste onder de fokstieren die de fokkerij met Safran opleverde

scoorde hij hoog. Aangezien binnen het ras al jaren gefokt werd op grote dieren met een beste ontwikkeling kreeg Safran veel kansen. De belangstelling voor deze fokstier was op een bepaald moment zelfs zo hoog dat bij het KI-centrum in tien maanden tijd 9000 rietjes van Safran verkocht werden.

Ook als stiervader scoorde Safran erg hoog. Van de tien zonen die als proefstier waren ingezet, brachten uiteindelijk vijf het tot fokstier: Dimitri, Donald, Door, Dieter en Du-kaat. Nooit eerder had een witrode stier zoveel zonen als fokstier afgeleverd.



Christiaan van Hyfte: 'Omschakeling naar machinaal melken aan de basis voor een kruisingsproef bij witroden met Holstein en Ayrshire'

ten van de kruisingsproef op tafel, werd vrij snel van verdere inbreng van Ayrshirebloed afgezien. De inbreng van Red-Holsteinbloed leek echter wel interessant.

Toch werd nog steeds sterk vastgehouden aan het opfokprogramma voor witrode stieren. De opfok van de jonge stiertjes gebeurde toen in het Rundveeselectiecentrum te Scheldewindeke, dat in begin jaren zeventig werd gebouwd. In de jaren tachtig werden daar tot 25 proefstieren per jaar getest, wat betekende dat ongeveer vijftig procent van de inseminaties met proefstiersperma gebeurde.

Toch kon ook dat de evolutie niet tegenhouden. Het aantal eerste inseminaties met witroden nam sterk af. Waar in 1985 nog meer dan 64.000 eerste inseminaties waren geregistreerd, haalde men tien jaar later geen derde daarvan.

'Met de invoering van het melkquotum is een keuze gemaakt', stelt De Geeter. 'De steeds strengere mestwetgeving samen met de dalende vleesprijzen versterkten de evolutie naar het Red Holstein. Om dat verschil in vleesprijzen maar eens te illustreren: voor een reforme koe uitstootkoe, red.) kregen veehouders vroeger evenveel als voor een witblauwe koe nu.'

In 1984 nam de Raad van Bestuur van het Witroodstamboek de beslissing dat de Holsteins voortaan gelijk gesteld werden met de witroodbloedvoering. Omdat diverse kruisingen met witblauw, roodbont en rood in de naoorlogse periode geen blijvende verbetering nalieten, moest de bloedvoering van deze rassen tot maximaal 25 procent beperkt blijven. Met de inkruising van Holstein op het witrood werd in productie een enorme sprong gemaakt. Waar in die tijd de gemiddelde productie bij witrood tussen 4000 en 5000 liter lag, kenden de zwart-



Adelijn De Geeter: 'Inbreng andere rassen verbroedelde de fokkerij bij witroden'

bonten een melkproductie tussen 5000 en 6000 liter. Intussen zette deze trend zich door zodat de gemiddelde productie van de melkcontrolebedrijven in Oost-Vlaanderen in 2001 uitkwam op 6624 kg melk met 4,22% vet en 3,36% eiwit. De gemiddelde omvang van de melkveestapel op deze bedrijven evolueerde over een periode van vijftig jaar van 3,5 naar 39. Met de specialisatie van de melkveehouderij in de regio nam ook het aantal gespecialiseerde vleesveebedrijven toe.

Annelies Debergh